

De Kikkervalleien van Meijendel terug naar de natuur

Meijendel bij Den Haag is een waterwingebied met infiltratieplassen. Die zijn niet allemaal meer nodig. Besloten werd de infiltratie in de Kikkervalleien te stoppen en deze duinvalleien terug te geven aan de natuur. Dat gebeurde eind vorige eeuw. De vraag was hoe en hoe snel de natuur zich zou herstellen.

Vochtige, kalkrijke duinvalleien hebben door hun bijzondere plantengroei een hoge waarde. Ze herbergen soorten die in Europa zeldzaam zijn.
Foto: Joost Bouwmeester.

MARC JANSSEN

In 1995 hebben de provincie Zuid-Holland en het Duinwaterbedrijf Zuid-Holland (nu: Dunea) een overeenkomst afgesloten over de toekomst van de waterwinning in de duinen. Een van de afspraken daarin is het stoppen van de waterwinning in de Kikkervalleien (noordwest Meijendel). De invloed van de waterwinning zou moeten worden geminimaliseerd en het regenwater zou weer bepalend moeten worden voor de ecologische kwaliteit van de vochtige duinvalleien. In het najaar van 1997 begon men met het droogleggen van een groot deel van de daar gelegen infiltratieplas. Vervolgens is de bodem van de plas schoongemaakt en ontdaan van de voedselrijke bovenste bodemlaag. De begroeiing is over een aanzienlijke oppervlakte rondom de plas verwijderd. Tevens is het oorspronkelijke reliëf, aan de hand van oude kaarten, hersteld. Dit was betrekkelijk eenvoudig omdat de plas destijds, in de jaren vijftig, zonder grote ingrepen in het duin was aangelegd. Ook zijn allerlei

leidingen en putten verwijderd uit het duingebied.

De werkzaamheden creëerden een groot gebied van circa 50 hectare stuivend duin. De wind wiste vervolgens alle sporen uit van de werkzaamheden en blies het zand weg tot op het grondwater. Hier ontstonden mogelijkheden voor herstel van de van nature optredende vegetaties van vochtige, kalkrijke duinvalleien.

In de jaren na de ingreep is de ontwikkeling van planten en dieren nauwkeurig gevolgd. Dit moest een antwoord geven op de vraag of de vegetatie zich in deze eerste jaren al in een gewenste richting zou ontwikkelen.

De inventarisatie heeft zich toegespitst op vaatplanten. Deze plantengroep speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van vochtige duinvalleien. Behalve de vaatplanten zijn ook waarnemingen genoteerd van mossen, zoogdieren, reptielen (zandhagedis), amfibieën, libellen en dagvlinders. Het effect van de ingreep op de (broed)vogels is afgeleid uit de inventarisatiegegevens van de Vogelwerkgroep Meijendel.

De eerste resultaten

De vegetatie liet in de eerste drie jaar zowel een gunstige als een minder gunstige ontwikkeling zien. Gunstig was een ontwikkeling in de richting van droge graslanden met rode lijstsoorten als geelhartje, grote tijm, kruisbladgentiaan, kleine steentijm, driedistel, gewone vleugeltjesbloem, stijve ogentroost en wondklaver. Ook soorten van

De kleine parelmoervlinder is in Nederland alleen in de duinen redelijk algemeen. Regeneratie van de Kikkervalleien bezorgde deze bedreigde vlinder een geschikt leefgebied.
Foto: Joost Bouwmeester.

De zwervende heidelibel is te vinden bij ondiepe zandige plassen. Het is niet verwonderlijk dat ook deze soort geprofitteerd heeft van het duinherstel in de Kikkervalleien.
Foto: Joost van der Sluijs.

vochtige, kalkrijke duinvalleien als parnassia, duinrus en dwergzegge breidden zich uit. Deze ontwikkeling verliep verrassend snel. Ongunstig was echter dat eveneens planten van voedselrijke omstandigheden een opmars te zien gaven. Soorten als canadese fijnstraal, speerdistel, akkerdistel, krulzuring, riet, harig wilgenroosje, duinriet en grote brandnetel waren snel na de ingreep al prominent aanwezig. Een belangrijke oorzaak hiervoor is de forse bodemverstoring die plaatsvindt bij het schoonmaken van duinvalleien.

In de jaren daarna vond een verdere toename plaats van soorten als sierlijke vetmuur, waterpungé, strandduizendguldenkruid en bleekgele droogbloem. Hierdoor is het palet aan plantensoorten van pioniergemeenschappen van (secundaire) vochtige duinvalleien over een aanzienlijke oppervlakte grotendeels compleet. Dunea, de beheerder van het duingebied, kan tevreden zijn over de behaalde resultaten. Een positieve ontwikkeling was ook, dat mettertijd storingssoorten als speerdistel en akkerdistel grotendeels verdwenen. Dit kwam in de eerste plaats doordat de bodem, die door de ingreep flink verstoord was, weer tot rust was gekomen. In de tweede plaats heeft begrazing een handje geholpen en werden plantensoorten als riet en duinriet in sterke mate onderdrukt. Bijzondere nieuwkomers van de laatste jaren zijn fraai duizendguldenkruid, rond wintergroen, moeraswespenorchis, moeraskartelblad en zilt torkruid.

Sommige duinvalleien kleuren 's zomers wit van de grote aantallen zeldzame parnassia's. Ook strandduizendguldenkruid behoort tot de karakteristieke flora die in vochtige duinvalleien thuishoort.
Foto: Joost Bouwmeester.

Binnen de Kikkervalleien ontwikkelde het zuidwestelijk deel in eerste instantie zich het gunstigst. Al na enkele jaren schoof deze ontwikkeling snel door in noordelijke richting naar bijna alle valleien. De valleien raakten meer en meer begroeid en de verstuiwing in het gebied nam sterk af. Een voor de hand liggende oorzaak voor deze kolonisatie vanuit het zuidwesten is, dat dit gedeelte grenst aan het Parnassiapad. Hier ligt een vochtige duinvallei met nog veel bijzondere plantensoorten.

Vooral pioniermossen

De relatieve rijkdom aan soorten in het zuidwestelijke deel gold behalve voor vaatplanten ook voor mossen. Hier kwamen bijvoorbeeld al snel groot veenvedermos, rondbladig boogsterrenmos

De kleine plevier broedt op kaal of schraal begroeid terrein. Het voorkomen van de soort is daarvan afhankelijk. Waar de vegetatie toeneemt, verdwijnt de kleine plevier. In 2010 en 2011 herbergde Meijndel één broedpaar, in de jaren daarvoor steeds twee tot vier. Foto: René van Rossum.

en echt vetmos voor. In het hele gebied bepalen verder wat betreft de mossen vooral pioniersoorten het beeld, zoals gewoon dikkopmos, purpersteeltje, zilverknikmos en gewoon krulmos.

Watervogels weg, graspieper en boomleeuwerik terug

Door het droogleggen van de infiltratieplas is het aantal broedvogels van open water achteruit gegaan. Dit geldt bijvoorbeeld voor slobbeend, wintertaling en zomertaling. Ook het aantal broedvogels van riet en moeras is sterk teruggelopen. Voorbeelden hiervan zijn kleine karekiet en rietzanger.

In de eerste jaren na de ingreep zijn echter ook enkele nieuwe soorten tot broeden gekomen, zoals kleine plevier, veldleeuwerik en witte kwikstaart.

Het aantal broedvogels van open grasland en kaal zand is toegenomen. Dit geldt onder andere voor graspieper, Kievit en boomleeuwerik.

Libellen, vlinders en rugstreeppadden

Direct na de ingreep waren de libellen met 18 soorten al goed vertegenwoordigd in de Kikkervalleien. Voor een aantal soorten is het verschijnen vermoedelijk een rechtstreeks gevolg van het natuurherstel. Het gaat hierbij om zwervende pantserjuffer en kleine roodoogjuffer, die bekend staan als pioniers van pas ontstane (kwel)plasjes. In latere jaren komen daar soorten bij als bruine winterjuffer, viervlek en zwervende heidelibell.

Meer dan bij de libellen vormen de in de Kikkervalleien waargenomen dagvlinders een getrouwe afspiegeling van de dagvlinders in de omgeving ervan. Daaronder bevinden zich drie rode lijstsoorten, te weten bruin blauwtje, kleine parelmoervlinder en heivlinder.

Voor de twee laatstgenoemde soorten, die een voorkeur vertonen voor mozaïeken van lage begroeiing en kale grond, hebben geprofiteerd van het natuurherstel.

Bij de overige diersoorten is vooral de explosieve toename van de rugstreeppad het vermelden waard.

Eén dag open voor het publiek

De conclusie na vijftien jaar natuurherstel in de Kikkervalleien van het duingebied Meijndel moet zijn, dat zich hier een waardevolle vochtige duinvallei ontwikkelt. Na een forse ingreep in het gebied heeft de wind een nieuw, natuurlijk duinlandschap gevormd. Na een periode met storingsplanten als akkerdistel en riet keren langzaam de typische vochtige duinvalleisoorten, zoals parnassia en duizendguldenkruid, terug in het duingebied.

Met het natuurherstel is ook een nieuwe traditie geïntroduceerd in Meijndel. De Kikkervalleien vormen een rustgebied voor de fauna en zijn afgesloten voor publiek. Echter, elk jaar in de maand juni wordt het gebied voor één dag opengesteld voor publiek. Er is natuurlijk niets leukers dan een dagje rondstruinen in een gebied waar je eigenlijk niet mag komen.

Voor meer informatie: www.dunea.nl

MARC JANSSEN IS CONSULENT
VAN DE STICHTING DUINBEHOUD.

Dit artikel kwam tot stand met medewerking van Frans Hooijmans en het drinkwaterbedrijf Dunea.

Rond wintergroen groeit in Nederland bijna uitsluitend in de duinen. Het wordt er gevonden op noordhellingen en in duinvalleien. Foto: Joost Bouwmeester.